KRISTINA PAULAUSKAITĖ

Dirbtinės bendruomenės gimimas, gyvenimas, mirtis ir...

Pakutuvėnų bendruomenės patirtis: būrimosi tikslas, prasmė, problemos

Pirmą kartą apie Pakutuvėnus išgirdau iš klaipėdiškio keliautojo Eimučio Vaičiulio. Besivažinėdamas dviračiu jis netikėtai surado nuostabų gamtos kampelį Minijos vingyje, 7 km nuo Aleksandravo. Laukuose stovėjo vieniša mūrinė bažnytėlė, o aplink, kiek akys užmato,- nė vienos sodybos. Eimutis, atsivežęs palapinę, knygų, dienoraštį, apsistojo savaitei. Vėliau dar ne sykį atvažiavo. Jo nuomone, Plungės krašte esančios dvi vietos sielos atgaivai: Pakutuvėnai ir Spraudė. 2000-aisiais kartu su Eimučiu dviračiais nuvažiavę aplankėme jo meditacijos vietą Pakutuvėnuose. Nuostabią ramybės oazę nuo pašaliečių akių slepia miškas. Ji yra atokiau nuo tos vietos, kur kuriasi pranciškonų vadovaujama bendruomenė.

Pabiros, atsitiktinai išgirstos žinutės apie Pakutuvėnus traukė ten pabūti. Plungės keliautojai, kartą dviračiais išsiruošę į Grūšlaukę skaldyti malkų pažįstamai religinių paveikslų piešėjai Barborai Jankauskaitei, nutarė į Grūšlaukę keliauti per Pakutuvėnus. Lietui lynojant, vis pasiklausdami kelio, riedėjom Pakutuvėnų link. Bažnyčia iš rūko išniro netikėtai, tarsi miražas. Ji ant šlaito pamiškėje rymojo vieniša, užrakinta. Aplink driekėsi laukai. Apžiūrėjome kapelius, koplyčią, ant vieno kapo pastatytoje koplytėlėje radome nuostabaus grožio senovės dievdirbio išdroštą "Pietą". Vaikščiodami nesutikome nė vieno žmogaus, tarsi būtume pakliuvę į kokį mirusiųjų pasaulį. Paskui vasarą, plaukdami Minijos upe, vėl stabtelėjome Pakutuvėnuose. Traukė aplankyti savo seną pažįstamą bažnytėlę. Tąsyk tvieskė saulė. Mėlyname danguje su apvaliais debesėliais tarsi Botičelio paveiksle plaukė bažnyčios bokštai, siūravo smilgos, dūzgė bitės. Nuostabi vienatvės oazė buvimui. Ir vėl nė vieno žmogaus.

Paskui ne kartą po vieną ar su keliais draugais traukdavome į Pakutuvėnus. Ši vieta tarsi tapo mūsų niekur neįforminta vidaus pasaulio nuosavybė. Iš tikrųjų ši vieta turėjo savo aurą. Nebuvo geresnės vietos žmogui susitikti su savimi kaip Pakutuvėnuose. Kasmetinių atvykimų metu pasidžiaugdavai radęs nenusiaubtą aplinką, Pietą koplytėlėje, rūpintojėlį ąžuole. Paskui pradėjai atsigirsti, kad Pakutuvėnuose kažkieno gyvenama, ėmė šmėkščioti žinutės, esą čia Kretingos pranciškonų vienuoliai įsikūrę, vėliau - kad čia renkasi narkomanai. Mūsų dvasinis voldenas tapo nebe mūsų ir tiktai iš tolo, iš pasakojimų tvėrėsi naujas gyvenimo vaizdas.

Vėliau buvo trumpų atbėgimų į Pakutuvėnus jau žinant, kad čia gyvenama. Bendruomenės tvėrimosi pradžią rodė suverstos statybinių medžiagų krūvos, žmogiškų buvimo pėdsakų kupina aplinka. Netoli molio namelio suramstytame tvartuke jau krebždėjo triušiai, aplink pėdinėjo vištos nebus sugriauta Plungė, tai jis padėsiąs pastatyti bažnyčią Pakutuvėnuose. Per karą Plungėje nebuvo iššautas nė vienas šūvis. Kunigas P.Pukys savo lėšomis 1941-1943 m. pastatė ir įrengė mūrinę bažnyčią. Žemę parapijai padovanojo ūkininkas Juozas Stropus. 1943 m. Telšių vyskupas V.Borisevičius bažnyčią pašventino. Jai buvo suteiktas šv. Antano Paduviečio vardas. Prie bažnyčios ėmė kurtis miestelis, atsirado krautuvėlė. Karo sumaištis nebeleido plėstis miesteliui, o pokario metais dauguma Pakutuvėnų kaimo gyventojų buvo išvežti į Sibirą, vėliau melioracija pribaigė likusias sodybas. Šito didžiulio gražaus kaimo istorija viena tragiškiausių. Susitaikinimo sodybos gyventojos Jolantos Klietkutės

Buvimo pėdsakai. Pakutuvėnai, 2000 m.
Kristinos PAULAUSKAITĖS nuoptrauka

venę su visuomene, aukštinančia materialias vertybes ir paminančią dvasines. Jie - buvę narkomanai, alkoholikai ar šiaip kenčiantys, dvasinę pusiausvyrą praradę žmonės. Čia jie pajunta ramybę ir susigyvena su Dievu, sekdami amžinu gamtos ritmu. Ir - mokosi mylėti save bei kitus",- 1995 m. rašė Plungės krašto laikraštis "Brasta".

Įsikūrimo pradžioje Pakutuvėnuose nuolat gyveno 4-5 jaunuoliai, kiti trumpiau ar ilgėliau pabuvę, išvykdavo, atvažiuodavo nauji. Ilgėliau tegyveno Audrius iš Radviliškio, Jolanta iš Vilniaus, Darius iš Kauno, Laura iš Druskininkų. "Tarp bendruomenės narių santykiai be galo nuoširdūs ir geranoriški - tokie, kokių jie ilgėjosi ir troško ten, už ribos, pasaulietiškame gyvenime" ("Brasta", 1998 m.). Gyventi bendruomenėje jaunuoliai neverčiami prievarta, atvažiuoja savo noru, kartu gyvendami, jie turi laikytis tam tikrų bendruomenės taisyklių. Čia griežtai draudžiamos narkotinės medžiagos, alkoholis, seksas, fizinė ir moralinė prievarta. Nariai turi gerbti vienas kitą, melstis, tausoti bendruomenės turtą. Kūrimosi pradžioje nebuvo elektros, televizoriaus, radijo, laikraščių. Ypač atšiaurios sąlygos žiemą. Nei bažnyčia, nei koplyčia ar kitos pastogės, kuriose buvo įsikūrę žmonės,- nešildomos. Jaunuoliai lauže įkaitintais akmeninis šildydavo savo gultus. Bendruomenė gyveno iš aukų. Taip pat augino keletą ožkų, triušių, vištų. Anot Jolantos, buvo gyvenama šia diena, bet tą dieną kiekvienas turėjo praleisti kuo prasmingiau. Buvo kalbama, kad Pakutuvėnuose apsigyveno "šventieji" arba "pustelninkai" - atsiskyrėliai (patys bendruomenės nariai save pavadindavo "Dievo kvaileliais"). "Jie - ne vienuoliai, bet įdomūs žmogeliai: gal ieškantys, norintys kažko daugiau, nepasitenkinantys trupiniais, o gal šiaip - pankai, nesurandantys vietos tarp "normaliųjų" (A.Žlioba).

Jaunuoliai eidavo padirbėti pas ūkininkus. Už darbą pinigų neimdavo, pasitenkindavo duodamu maistu. Buvo pasisodinę daržovių, obelų

pėdsakų kupina aplinka. Netoli molio namelio suramstytame tvartuke jau krebždėjo triušiai, aplink pėdinėjo vištos, prisistatęs juodas niufaundlendas įtariai tyrinėjo netikėtai pasirodžiusius ateivius. Matėme vieną kitą vyrioką, kurie nesileido į jokias kalbas. Pakutuvėnai tarsi supanašėjo su kitais žmonių gyvenamais kaimeliais.

2000 m. pavasarį išvyka į Pakutuvėnus paliko slogų įspūdį. Vėjas plaikstė ant didžiulio namo karkaso karančias draiskanas, mėtėsi indų krūvos, kažkokių motorų likučiai, žemėje styrojo nebaigtų pastatų pamatai, pamiškėje rikiavosi išvartytos tualetų būdelės. Kai aplink skleidėsi medžių pumpurai, viskas ruošėsi žydėjimui, pustelninkų pasodintos obelaitės tebebuvo apmūturiuotos iki ausų skudurais. Girgždėjo praviros molinuko durys. Vienur kitur stovėjo dar sakais kvepiančios naujai suręstos koplyčios. Konteineriuose, kur gyventa žmonių,- taip pat tuščia. Per šventorių, išvydusi žmones, mūsų sutikti atklibinkščiavo trimis kojomis katė. Vaizdelis, galima sakyti, buvo tragiškas. Susėdę atokaitoje, prie kapinių koplyčios, su pustelninkų palikta kate pasidalijome atsivežtais blynais, ant sienos konteineryje pieštuku kažką užrašėme apie atsakomybę už pamestą mažesnįjį brolį ir išvykome. Tąsyk mūsų išvyka sutapo su bendruomenės žlugimu.

Išvyka 2001 m. pavasarį jau žadėjo pirmuosius prisikėlimo ženklus. Radome senbuvį Darių, Jolantą, pažįstama katė buvo susilaukusi kačiukų. Paskui mus iš Prūsalių su dviem vaikinukais atpėdino Andrius Noreika. Kartu gerdami arbatą apgailėjome Pakutuvėnus, apgailestavome, kad žmonės ištampė beveik visą turtą. Jolanta optimistiškai tikėjo, kad čia dar gali viskas keistis į gera.

Tai tokie retkarčiais atvažiuojančių į Pakutuvėnus keliauninkų impresionistiniai pastebėjimai.

Ruošdama šį straipsnį perverčiau viešojoje bibliotekoje šūsnį sukauptos medžiagos apie Pakutuvėnus. Pirmoji žinutė informuoja, kad 1991 m. pranciškonai atrado Pakutuvėnus ir atvažiuoja čia pasimelsti. Tam tikslui jie pasistatę molinį namelį. Atrodo, kad vėjo perpučiamame molinuke vienuoliai apsistodavo vasarą. Panašų namelį, tik kur kas geriau įrengtą, buvo pasistatęs Giedrius Žemaitijos nacionalinio parko miškuose.

Bendruomenės tvėrimosi pradžia ir gyvenimas nebuvo nei lengvas, nei paprastas.

Pakutuvėnai yra vadinami mirusiu kaimu. Kažkada čia buvo klestintis kaimas, o dabar telikę keletas sodybų ir bažnyčia. Kaimas buvo įsikūręs 11 km į vakarus nuo Plungės, prie Minijos upės, jį supo miškai. 1923 m. stovėjo 47 sodybos, priskaičiuojama 276 gyventojai. Savotiška bažnyčios atsiradimo istorija: Plungės klebonas Povilas Pukys pasižadėjo, kad jei Antrojo pasaulinio karo metais

Buvimo pėdsakai. Pakutuvėnai, 2000 m.
Kristinos PAULAUSKAITĖS nuoptrauka

surinktą kaimo istoriją "Pakutuvėnai - dar vienas miręs kaimas?" 1997 m. išspausdino "Žemaičių saulutė". Apie šį bei kitus aplinkinius kaimus daug medžiagos surinko ir Aleksandravo mokyklos mokytoja kraštotyrininkė Veronika Simutienė. Ji yra ir pagrindinė kasmetinių pakuvėniškių susitikimų organizatorė. Šie susitikimai vyksta per šv. Antano atlaidus birželio mėnesį. Susipažinus su kadaise Pakutuvėnuose virusiu gyvenimu ir jį palyginus su šiandienine padėtimi, sunku patikėti, kad kažkada čia viskas buvo kitaip. Vienur kitur laukų plynėse stypsantis medis, obelys, lentgalių krūvos, gandralizdžiai - buvusių gyvenimų ženklai. Buvo kaimas ir kaimo nėra. Ar įpūs gyvybės šiai vietai vienuolių pranciškonų puoselėjamos vizijos? Ar kada nors ši nuostabi vieta ras tikruosius šeimininkus?

Galbūt pranciškonų kuriama Susitaikinimo sodyba yra pirmasis žingsnis į Pakutuvėnų atgimimą, jei šioje sodyboje apsigyvens tokie žmonės kaip viena pirmųjų ateivių Jolanta Klietkutė. "Ilgai negalėjau suvokti, kas verčia mane, kilusią iš Vilniaus, taip beprotiškai mylėti šią bažnyčią, šį kaimą. Supratau, kad tuomet, kai ėjau per jūsų namus, rinkdama pasakojimus apie Pakutuvėnų kaimo istoriją, jūs sėjote mano širdyje šią meilę ir pagarbą. Lenkiu galvą prieš jūsų tėvus ir bočius, kurie patys sugebėjo pastatyti Dievo namus, lenkiu galvą prieš jus, ištvėrusius trėmimus, namų ir artimųjų netekties kančias ir vis dėlto sugrįžtančius čia bent šv. Antano atlaidams, nepamirštančius šios vietos".

Mintis pastatyti Pakutuvėnuose Susitaikinimo sodybą kilo vienuoliui pranciškonui Gediminui Numgaudžiui OFM. Šioje vietoje, jo nuomone, turėjo būti įkurta pasiklydusio ir ieškančio tikėjimo bei meilės jaunimo bendruomenė. Iš pradžių vienuoliai atvažiuodavo į Pakutuvėnus pabūti vienumoje. Vėliau ėmė galvoti, kaip šią vietą panaudoti platesnei veiklai. Tėvas Gediminas, prisimindamas pirmuosius žingsnius, sako: "Kažkada apie vienuolius pracišlonus visaip būdavo kalbama. Kai mane Dievas pašaukė į šį ordiną, supratau, kad privalau padėti savo broliams ištaisyti klaidingą visuomenės supratimą apie mūsų misiją. Didžiausias mūsų troškimas - dirbti gatvėje su valkataujančiu, paklydusiu ir atstumtu jaunimu. Rizikavome vėl būti visuomenės nesuprasti. Bet kažkas juk turėjo eiti į tą padugnių sluoksnį".

Pranciškonai iš Kaliningrado atsivežė būrį narkomanų į Kretingą, tačiau parapijiečiai ėmė priekaištauti vienuoliams, baimindamiesi, kad jų vaikus narkomanai užkrės savo ydomis. Tie priekaištai tarsi paskatino ieškoti nuošalesnės vietos. Taip buvo pasirinkti Pakutuvėnai.

1995 m. čia apsigyveno pirmieji atsiskyrėliai. "Tai jauni žmonės, neradę savo vietos dabartiniame pasaulyje, nesugy-

Jaunoliai eidavo padėti pas ūkininkus. Už darbą pinigų neimdavo, pasitenkindavo duodamu maistu. Buvo pasisodinę daržovių, obelų.

Vasaromis gyvenimas Pakutuvėnuose pagyvėdavo. Nors patys gyventojai nesireklamavo, vengė spaudos dėmesio, bet Pakutuvėnai vis tiek tapo traukos vieta. Čia plūsdavo daug atsitiktinių smalsuolių. Bendruomenės nariai, vienuoliai organizuodavo įvairių renginių. "Šv. Pranciškaus varpelyje" sesuo Judita OFS rašo, kad "kartais pasijunti lyg traukinyje: vieni išlipa, kiti įlipa..."

Besikuriančią bendruomenę materialiai parėmė vokiečiai Konradas ir Vendi Šmidtai. Su jais brolis Gediminas susipažino Kaliningrade. Konradas, būdamas koordinatorius savanoriškos paramos organizacijos "Lazarus - Hiltswerk" panašios į Maltos ordiną, surinko lėšų ir nupirkęs atvežė į Pakutuvėnus du konteinerius. Viename buvo įrengta virtuvė, miegamasis, kitame - dirbtuvės. Vokietis Konradas vasaros atostogas praleido Pakutuvėnuose. Jis įrengė koplyčioje antrą aukštą. Konradas tikėjo, kad Pakutuvėnuose gali būti tokia Susitaikinimo sodyba, apie kokią svajojo šv. Jonas Boskas, kurioje žmonės save ir Viešpatį galėtų atrasti, kurdami kasdienį jaukumą. Kūrimosi pradžioje nestigo entuziazmo, vilčių, buvo tikimasi pastatyti vienintelę ir pirmą jaunimo Susitaikinimo sodybą. Teko matyti ir tos sodybos brėžinį. Tai turėjo būti didelė etnografinė, XIX a. žemaičių statinius primenanti medinių rąstų troba.

"Valstiečių laikraščio" korespondentė Aldona Azarevičienė, 1995 m. apsilankiusi bedruomenėje, rašė: "Jų buitis paprasta, tačiau skaidri ir pilna rimties. Visus vienija Dievas. Čia suvoki, jog tikėjimas yra begalinė jėga". Ir laikraščių antraštės skambėjo optimistiškai: "Gerumo ir ramybės kampelis Pakutuvėnuose", "Pakutuvėnai - dvasinio susitaikymo vieta" ir pan.

Ne vienam tuo metu apsilankiusiam Pakutuvėnuose bendruomenės gyvenimas atrodė panašus į gyvenimą Orvidų sodyboje prie Salantų. 1996 m. Pakutuvėnuose apsilankęs Arūnas Žlioba rašė: "Kažkaip išnyksta, susilieja čia pasaulio ribos, išnyksta visur priimti dėsniai, taisyklės, įstatymai, ir, rodos, laikas čia kitoks ir teka jis kitaip. K.Jasperso svajonė "nepasitikėti racionaliu, skaidančiu žvilgsniu į pasaulį, noras nukapoti kampus, sunaikinti perskyras, sulieti, parodyti, kaip vienas dalykas pereina į kitą, išryškinti pasaulio sielos judrumą, ištirpdyti bet kokias aštrias formas", norint prisikapstyti prie būties gelmių, čia tampa realybe".

B.d.

Programą remia dL